

nekrolog

JØRGEN TROELSSØN FINK

1947-2020

Lektor emeritus, dr. phil. Jørgen Fink er død efter et akut tilbagefald af den cancer, han fik konstateret i slutningen af 2019. Efter behandlingsforløbet havde han tilsyneladende genvundet kræfterne, men håbet om en varig helbredelse blev slukket d. 8. september 2020.

Jørgen Fink blev i 2003 fastansat ved Institut for Historie og Områdestudier som lektor og leder af Center for Erhvervshistorie. Han blev pensioneret i 2013, men fastholdt sin gang på stedet som aktivt forskende og undervisende seniormedarbejder til sin død. Hans tilknytning til historiefaget ved Aarhus Universitet rakte dog meget længere tilbage, ja faktisk til hans tidlige barndom. Han var på mødrene side barnebarn af landsretssagfører Carl Holst-Knudsen, der fra 1928 var kasserer og fra 1933 til 1956 formand for "Universitetsundervisningen i Jylland", som han aktivt administrerede i hele det unge universitets etableringsfase. Og som søn af professor Troels Fink var det ikke overraskende, at Jørgen efter sin studentereksamen fra Aarhus Katedralskole i 1965 lod sig immatrikulere som historiestuderende ved faderens tidligere institut – på dette tidspunkt havde denne dog i 1959 skiftet embede og var blevet generalkonsul i Flensborg.

Jørgen Fink blev cand.mag. i 1971 (med latin som bifag). Hans hovedfagsspeciale med titlen *Striden i Det konservative Folkeparti mellem storindustri- og middelstandsfløj 1918-1920* havde afsæt i analysen af middelstanden og i mindre grad af det politiske parti. Det blev i udpræget grad retningsgivende for hans forskning i de følgende årtier med disputatsen *Middelstand i klemme*, som det første højdepunkt i 1988.

At tilløbet mellem et speciale og en doktorafhandling kan være langt, var ikke et særsyn blandt yngre historikere og kan have adskillige grunde. For Jørgen Finks vedkommende kan der peges på én stærkt medvirkende hovedårsag. Som han selv i 2019 har fortalt i forordet til *Vækstspiral og vækstregime*, stiftede han "for første gang bekendtskab med en teori om de lange bølger i 1972 ved læsning

af Ernest Mandels *Der Spätkapitalismus*.¹ Et bekendtskab, han aldrig siden kom til at slippe. Det blev for ham nødvendigt at se nøjere på den konkrete rækkevidde og frugtbarhed af langebølge-teorierne, hvis de skulle kunne bruges som kronologisk ramme for hans empiriske analyser. Og man kan ikke bare undersøge, "hvorfor økonomien udvikler sig, som den gør, uden først at gøre sig klart, hvad økonomien er", som han ligeledes skrev i forordet (s. 8).² Det var således store og ambitiøse krav, den unge kandidat stillede til sig selv, og de kom først til at forsinke, men siden i højeste grad til at befordre hans forskning.

Mellem 1971 og 1982 var Jørgen Fink nogenlunde kontinuerligt tilknyttet Historisk Institut som kandidat- og seniorstipendiat og i flere adjunkt- og lektorvikariater. Mulighederne for at opnå varig ansættelse var i denne periode såre begrænsede. Fra 1967 til 1972 var der blevet fastansat 19 nye lærere på stedet, 1975-77 fulgte yderligere to, men derefter skulle vi frem til 1994, før den næste fastansættelse fandt sted ved instituttet.

Nærmest profetisk for hans kommende videnskabelige løbebane bar hans første artikel (i tidsskriftet *Politica* 1971) titlen "Historiens plads i samfundsforskningen". I sit uafsluttede manuskript til en dansk erhvervshistorie fra 2008 sammenfattede han svaret herpå med konstateringen af, at historievidenskaben og samfundsvidenskaberne (og ikke mindst økonomien) begge havde det menneskelige samfund som emne, og at historien derfor ikke kunne ignorere de indsigter, der blev skabt af de systematiske samfundsvidenskaber. Men det, der adskilte historievidenskab fra økonomi, sociologi og politologi, var en forpligtelse til at inddrage den faktisk eksisterende kontekst og til at præcisere resultaternes gyldighed i tid og rum. Dette blev, og fortsatte med at være, målsætningen for hans virke som historiker. Det grundlæggende udgangspunkt var den kildebaserede empiri, men analysen og syntesen måtte gennemføres med et konsistent teoretisk begrebsapparat.

Lige fra studietiden havde han med dygtighed og flid udviklet sin evne til at opspore, indsamle og systematisere store mængder empirisk kildemateriale. En evne, han videreudviklede som underviser i historisk metode, hvor han bl.a. sammen med Helge Paludan og Jens Chr. Manniche i 1978 udgav *Kildekritisk Tekstsamling*, der i flere oplag gennem decennier blev et fundament i horder af historie-studerendes uddannelse. Og med kildekritikken som grundlag fortsatte han som professionel faghistoriker sit livslange arbejde med at udvikle den materielle teori om økonomisk udvikling, han i 2019 fuldførte med publiceringen af *Vækstspiral og vækstregime. En materiel teori om økonomisk udvikling*.

Jørgen Finks største forskningsindsats under sine tidlige ansættelser ved Aarhus Universitet blev en kombination af opsporing og bearbejdning af et meget stort og overvejende kvantitativt kildemateriale til den danske middelstands hi-

1 Fink: *Vækstspiral og vækstregime*, s. 7.

2 Fink: *Vækstspiral og vækstregime*, s. 8.

storie og et tidskrævende selvstudium af økonomisk teori. Men før 1982 undlod han at lade sine store og indsigtsfulde udkast og forarbejder publicere, bortset fra en håndfuld mindre artikler.

Som ansættelsesmulighederne op gennem 1970'erne fortonede sig, måtte han nulstille ambitionerne om en varig ansættelse som universitetshistoriker, men han fastholdt med held ønsket om at fortsætte en forskningsmættet karriere. Han blev tilknyttet Stationsbyprojektet under Statens Humanistiske Forskningsråd og ansat som stipendiat 1984-86 med erhvervslivets udvikling fra 1840 til 1940 som forskningsområde, hvilket udover to mindre afhandlinger i serien *Nyt fra Stationsbyen* (1986 og 1987) resulterede i den vægtige monografi *Butik og værksted. Erhvervslivet i stationsbyerne 1840-1940* (1992).

I 1985 blev han fastansat som arkivar ved Erhvervsarkivet – og siden som seniorforsker sammesteds 1997-2003. Han blev her en meget flittigt publicerende medarbejder, både af monografier som *DA i Danmark 1956-1996* (1996) og af sne-sevis af bidrag til antologier, festskrifter og tidsskrifter – ikke overraskende flest i *Erhvervshistorisk Årbog*, men også mange i *Historie*, to tidsskrifter han i længere perioder også var redaktør af.

Meget naturligt rummer hans publikationsliste mange arkivfaglige og -registrerende artikler og oversigter, men altovervejende var hans forskning empirisk funderet erhvervshistorie. Emnefeltet var først og fremmest middelstandens historie med hovedvægten lagt på de urbane næringsdrivende. I 1988 udmøntede han sit mangeårige empiriske og teoretiske arbejde i doktordisputatsen *Middelstand i klemme? Studier i danske håndværkermestres økonomiske, sociale og organisatoriske udvikling 1895-1920*, en kvantitativt anlagt analyse, baseret på så store, systematiserede talmængder, at tabelmaterialet måtte bilægges på mikrofilmkort for at reducere trykkeudgifterne til den 441 sider lange afhandling!

Tolv år senere udkom så som det andet udløb af hovedfagsspecialet den politiske analyse af den danske middelklasse med den 357 sider lange *Storindustri eller middelstand. Det ideologiske oprør i Det konservative Folkeparti 1918-1920* (2000). En velskrevet og ret traditionel (forstået som mindre teoritung) fremstilling koncentreret om de konservative politiske aktører, men med stadigt fokus på deres divergerende sociale baggrund og økonomiske interesser. Det konservative Folkepartis brydninger vurderes givende i den større politiske kontekst, ikke mindst grænsedragningsproblematikken. Det bør nævnes, at Jørgen Fink også i artikelform har behandlet sine hovedpersoner, Asger Karstensen og Alexander Foss, og at han har skrevet om "J.C. Christensen og påskekrisen" (i festskriftet til faderen, Roar Skovmand og Helge Larsen (red.): *Festskrift til Troels Fink* (1982)) og, kort før sin død, om "Genforeningen" på danmarkshistorien.dk.

Som nævnt resulterede hans deltagelse i Stationsbyprojektet i endnu en større middelstands-monografi om *Butik og værksted. Erhvervslivet i stationsbyerne 1840-1940* i 1992. At hans brug af begreberne *middelstand* og *middelklasse* ikke var tilfældig, kan også ses i den principielle artikel om "Middelstanden", som han

i 1984 skrev til studenterforlaget Historias bog om *Socialhistorie og samfundsforandring*. Og som det turde fremgå, fik denne samfundsgruppe hovedrollen i store dele af hans efterfølgende produktion. Udover mange artikler i antologier og tidsskrifter bør fremhæves hans deltagelse som redaktør og medforfatter i et nordisk samarbejde om *The Scandinavian Middle Classes 1840-1940* (Tom Ericsson, Jørgen Fink og Jan Eivind Myhre (red.), Oslo 2004). Og i øvrigt indtog håndværkere og detailhandlende normalt megen plads i de mange store og små erhvervshistoriske analyser, oftest vedrørende afgrænsede lokalsamfund, som han skrev under sin ansættelse på Erhvervsarkivet. Udover disse er der også grund til at fremhæve hans store afsnit om "Centraladministration og erhvervsliv 1890-1930" i *Dansk Forvaltningshistorie*, bd. 2, s. 271-350 (2000).

Før den institutionelle sammenlægning med, og efterfølgende udflytning til, Landsarkivet i Viborg var Erhvervsarkivet et kraftcenter i det jyske og århusianske historikermiljø. Det husede Jysk Selskab for Historie, der udover tidsskrifterne *Historie* (tidligere *Jyske Samlinger*) og *Nyt fra Historien* også udgav en voluminøs skriftserie. Og i dets halvårligt mødende repræsentantskab mødtes faghistorikere fra Aarhus og resten af Jylland og Fyn til både socialt og fagligt givende arrangementer. Erhvervsarkivet var også hjemsted for det produktive, århusianske Byhistorisk Udvalg og for tidsskrifterne *Østjysk Hjemstavn* og *Aarhus Stifts Årbøger* – samt naturligvis *Erhvervshistorisk Årbog*. Det praktiske og redaktionelle arbejde bag disse mange aktiviteter blev i stor udstrækning varetaget af arkivets medarbejdere, og det var også dem, der skrev broderparten af specielt de byhistoriske publikationer.

Både som mødearrangør og redaktør af – og bidragsyder til – tidsskrifter og enkeltpublikationer trak Jørgen Fink sin store del af læsset; anmeldelsestidsskriftet *Nyt fra Historien* redigerede han således fra 1981-95, *Historie* fra 1987-95 og *Erhvervshistorisk Årbog* fra 2000 og adskillige år frem. Det meste af hans omfattende arkivfaglige produktion blev trykt i *Erhvervshistorisk Årbog*, som også bragte flere både brede og lokale erhvervs- og industrihistoriske artikler fra hans hånd.

En betragtelig del af hans produktion op mod årtusindskiftet blev skrevet til Aarhus Byhistoriske Udvalgs publikationer. Dels erhvervshistoriske bidrag til bl.a. de to bind om *Århus Havns historie* (1989 & 1992) og iværksætterbiografier til 1. og 2. samling af *De skabte Århus* (1991-92), dels hans bredere bidrag til 4-bindsværket *Århus – byens historie*, hvor der specielt er grund til at fremhæve hans glimrende afsnit i 3. bind (1998), s. 8-76, om "byens rum", som et fornemt udslag af hans engagement i bymiljøets bevarelse. Et engagement, han siden varetog som medlem af kommunens Udvalg for Miljø og Bygningsbevarelse.

Som medarbejder ved Erhvervsarkivet fastholdt Jørgen Fink kontakten til det historiske miljø ved Aarhus Universitet, en kontakt der også inddrog Økonomisk Institut, og som i 2003 formaliseredes med oprettelsen af Center for Erhvervshistorie med ham som leder. Ansættelsesmæssigt vendte han således efter tyve års

fravær samtidig tilbage som lektor på Institut for Historie og Områdestudier, som i 2003 var navnet på det historiske institut, hvor hans liv som historiker havde taget sin begyndelse.

Institutionsskiftet gav mulighed for en mere koncentreret videreførelse af det teoretisk analyserende engagement i såvel middelklassens som den brede erhvervshistoriske udvikling efter midten af 1800-tallet. På publikationslisten frem til pensioneringen giver det sig udslag i en overvægt af teoretisk-metodiserende arbejder, deriblandt to længere artikler i *Erhvervshistorisk Årbog* fra 2008 og 2010, betitlet hhv. "Cykel og bølge" og "Vækst og konjunktur". Væsentlige trædesten mod det forjættende endemål om formuleringen af en alternativ "materiel teori om økonomisk udvikling". Et mål, som han efter sin pensionering nåede at realisere i 2019 med udgivelsen *Vækstspiral og vækstregime*, en afhandling på 290 sider, som er sat på dagsordenen for et seminar 18. november 2020 på Historisk Afdeling på Aarhus Universitet. Et arrangement, det ville have glædet ham at deltage i.

Som leder af Center for Erhvervshistorie publicerede Jørgen Fink også andre artikler om både teoretiske og konkrete emner, bl.a. skrev han det kronologiske afsnit om "EF og krisetider 1973-1989" til danmarkshistorien.dk. Han skrev også den første fjerdedel af en "Dansk Erhvervshistorie 1848-1906", hvoraf de første 5 kapitler om "rammerne og erhvervene 1848-1945" på 377 sider blev udgivet i fotokopi i 2008.

Den står som et spændende oplæg til, hvordan ambitionen om at fremstille en konkret og dynamisk, kildebaseret empiri ved hjælp af et konsistent økonomisk-teoretisk begrebsapparat kan realiseres.

Jørgen Finks materialistiske historieopfattelse var åbenbar, men han besad samtidig en generel historisk viden, der langt fra var begrænset til økonomisk-historiske problemstillinger. Hans brede indsigt i både den danske og internationale historie gav hans kildebaserede erhvervshistoriske studier en særlig kvalitet, og på hans publikationsliste findes der også adskillige, mere traditionelle politiske fremstillinger. Bidragene til danmarkshistorien.dk og til Aarhus' byhistorie er allerede omtalt, men nævnes kan også hans sene artikel fra 2016 om "Krig og kommunikation: radiotelegrafien og Grønland under 2. verdenskrig" i antologien *Grønland i tal* (som han i øvrigt var medredaktør af).

Helt tilbage fra studietiden har Jørgen Fink været en engageret aktør i det århusianske historikermiljø. Han var formand 1967-68 for Historisk Forening, som stort set alle studenter og lærere dengang var medlem af. Under det gryende studenteroprør var han i 1968-69 formand for de studerendes fagudvalg og grundlagde i den forbindelse tidsskriftet *Den jyske Historiker* som et ydmygt, duplikeret meddelelses- og debatorgan (der dog siden udviklede sig i anden retning under andre udgivere). Også under sine ansættelser i 1970'erne deltog han synligt i institutlivet.

Fra 2003-ansættelsen, og også efter sin pensionering, var Jørgen Fink fortsat bredt engageret i det sociale liv ved historiefaget ved AU. Han deltog aktivt i medarbejdermøderne og var fast medvirkende, når gruppen af ”ansatte diletanter” rykkede ud til studenternes revy-fester. Som centerleder institutionaliserede han en ugentlig mandagskonference, oprindeligt for speciale- og ph.d.-studerende, men efterhånden også med deltagelse af yngre og ældre kolleger. I de seneste år begrænsede fremmødet sig dog til ham selv og fire emeriterede kolleger, der trofast mødtes ved frokosttid hver mandag og afklarede verdenssituationen og allehånde historiske problemer i det omfang, der blev tid tilbage, når Jørgen først havde berettet om den forløbne uges ornitologiske oplevelser.

Blandt Jørgen Finks mange kvaliteter var hans store glæde ved naturen – og i særlig grad fuglene, som han gerne rejste viden om for at iagttage. Samtidig besad han også en i klassisk forstand ægte hjertets dannelse med en dybfølt glæde ved og indsigt i litteratur, kunst og musik. Han var et kærligt og samvittighedsfuldt menneske, der forenede venlighed og uselvskhed med humor og ordentlighed over for alle sine omgivelser, den nærmeste familie især og den større slægt, den store flok af kolleger og venner – og med en aldrig svigtende ansvarsfølelse over for de opgaver, han påtog sig. Han vil efterlade et stort savn hos alle, der har kendt ham, og ikke mindst ved pensionistkollegernes mandagsmøder.

ERIK STRANGE PETERSEN
LEKTOR, EMERITUS
INSTITUT FOR KULTUR OG SAMFUND
AARHUS UNIVERSITET
SVANESTRANGE@GMAIL.COM